

אמנת התקווה

כמעט שנתיים של טרור ושפיכות דמים הולידו שינויים פוליטיים ותרבותיים שמשמעותם המלאה מתחילה להתברר רק כעת. רוב הפרשנים התמקדו עד כה בתמורות שהתחוללו בתחום החוץ והביטחון: התמוטטות הסכמי אוסלו והתפוררות הרשות הפלסטינית, עליית האנטישמיות באירופה, והתחזקות הברית בין ארצות־הברית לישראל. בתחום יחסי הפנים נוטים הפרשנים להתמקד בתזוזה הבולטת של ציבור הבוחרים אל עבר הימין הפוליטי, מגמה שבאה לידי ביטוי במערכת הבחירות האחרונה לראשות הממשלה, ולפי הסקרים רק התחזקה מאז. אולם השינוי המשמעותי ביותר הוא תרבותי, והשפעתו עשויה להרחיק לכת יותר מכל שאר ההתרחשויות שנסקרו בהרחבה: הציונות, אותה אמונה בנחיצותה של מדינה שתפעל לקידום האינטרסים של העם היהודי, עושה "קאמבק" מרשים.

בתגובה לעיונות הגוברת מבחוץ ולהקצנה בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל – אשר רבים ממנהיגיה דוחים כעת את הלגיטימיות של מדינה יהודית בכל תנאי (וראה בעניין זה את מאמרו של דן שיפטן בגיליון זה, עמ' 23–49) – החל חלק גדול מן העילית התרבותית, הפוליטית והאינטלקטואלית בישראל, שבשני העשורים האחרונים הפגינה אהדה לרעיונות פוסט־לאומיים אלה ואחרים, לגלות מחדש את העקרונות שעמדו ביסוד הציונות מאז כתב הרצל את מדינת היהודים. מגמה זו משתקפת בסוגיות היסוד של הזהות הלאומית במדינה: בשנתיים האחרונות תיקן צה"ל את הקוד האתי שאימץ לו ב־1994 ועשה את "אהבת המולדת" והנאמנות למדינת ישראל, "המהווה בית לאומי לעם היהודי", לאחד משלושת ערכי היסוד שלו; כמו כן, משרד החינוך החל לעודד את הצגתם של סמלים ציוניים כמו הדגל הלאומי בבתי הספר ולשנות את גישתו כלפי הוראת ההיסטוריה היהודית.

אפשר שהביטוי המעניין ביותר לשינוי התרבותי הזה הוא התגבשותה של קבוצה המתקראת 'הפורום לאחריות לאומית', שהוקמה בחסות מרכז יצחק רבין לחקר ישראל. שישים אישים יהודיים ידועים, וביניהם סופרים, אנשי אקדמיה, עיתונאים ופעילי ציבור, המייצגים מגוון דעות פוליטיות מן השמאל והימין הציוניים, החלו להיפגש בפברואר 2001 כשהם שמים להם למטרה לזהות את העקרונות המאחדים את רוב היהודים בארץ. הקבוצה הוקמה ביזמת ישראל הראל, ממנהיגי תנועת ההתיישבות ביהודה ושומרון, וכיום עומד בראשה האלוף עוזי דיין, ששימש עד לאחרונה כיושב ראש המועצה לביטחון לאומי. בפורום חברים בין השאר יולי תמיר, שכינה כשרת הקליטה בממשלת אהוד ברק וכיום היא עומדת בראש מרכז רבין; העיתונאי הבכיר מהארץ ארי שביט, ששימש בעבר יושב ראש האגודה לזכויות האזרח; ההיסטוריון אלכס יעקובסון מן האוניברסיטה העברית, פעיל ותיק ב'שלום עכשיו' ובמרצ; ראש עיריית בני ברק מרדכי קרליץ, יועץ קרוב לכמה מן הרבנים החשובים בקהילה החרדית; הרב אורי רגב, מנהיג התנועה הרפורמית בישראל והפעיל הבולט ביותר בארץ במאבק לקידום השוויון בין כל זרמי היהדות; תת-אלוף (מיל') אפי איתם, מנהיג הימין הדתי ומי שנבחר לאחרונה ליושב ראש המפד"ל ושר בממשלת שרון; ויורם חזוני, נשיא מכון המחקר הירושלמי 'מרכז שלם' (אשר מוציא לאור את תכלת).

בחודש יולי 2001 התקבצו שמונה מחברי הקבוצה ובהם שביט, יעקובסון, תמיר, קרליץ וחזוני, בבית מלון טברייני לחוף הכינרת, ושם שקדו על ניסוח מסמך שייתן ביטוי למשותף ביניהם. פרי מאמציהם, שאותו כינו "אמנת כינרת", אושר מאוחר יותר במליאת הפורום בחודש אוקטובר 2001. חברי הפורום התלכדו מסביב לעשרת סעיפי האמנה, המצהירים על ערכי היסוד של החברה הישראלית: ישראל היא ביתו הלאומי של העם היהודי; ישראל היא דמוקרטיה; ישראל היא מדינה יהודית המקיימת קשר פורמלי עם יהדות התפוצות ועם ההיסטוריה היהודית והדת היהודית; ישראל מכבדת את זכויות האזרח של כל אזרחיה, יהודים ולא-יהודים כאחד; ישראל מחויבת ליחסי שלום עם שכנותיה.

באף אחת מן האמירות הללו אין משום חריגה של ממש מערכי הציונות הקלסית. אלא שמזה זמן רב לא הוצגו כחלק מעמדה מאוחדת, המשקפת קונצנזוס רחב במדינה היהודית. בדורות האחרונים נחרט כל אחד מן העקרונות הללו בנפרד על דגלן של קבוצות שונות שביקשו לשנות את אופייה התרבותי והמשפטי של המדינה, והמוסכמה הרווחת בישראל גרסה כי

אי־אפשר ליישב בין הערכים האלה וכי אין מנוס מעימות גלוי בין הפן ה"יהודי" לפן ה"דמוקרטי" של המדינה. לנוכח העמדות האלה קובעת האמנה כי "אין סתירה בין היותה של ישראל מדינה יהודית לבין היותה מדינה דמוקרטית. קיומה של מדינה יהודית אינו מנוגד לערכי הדמוקרטיה ואין בו כדי לפגוע בעקרון החירות ובעקרון השוויון האזרחי".

הדמוקרטיה שהחותמים התחייבו לה, יש להדגיש, היא דמוקרטיה מוצקה, כפי שמפרטים באריכות כמה מסעיפי האמנה. המחברים מצדדים בזכותו של כל אזרח "לחופש דת ומצפון, לשון, חינוך ותרבות", ותומכים ללא סייג ברעיון שלפיו בישראל ישרור "שוויון זכויות מלא לכל אזרחיה בלי הבדל דת, מוצא ומין" – הצהרה שהיא חשובה במיוחד בעת מלחמה, שבה גוברת הסכנה שחירויות דמוקרטיות תוגבלנה.

אולם המרכיב החשוב ביותר של אמנת כינרת הוא עמדתה הנחרצת בנוגע לאופייה היהודי של מדינת ישראל. הסעיף הראשון, השלישי והתשיעי באמנה נדרשים לעניין זה ונוקטים נימה שהפכה נדירה בשיח הציבורי. "אנו מאמינים", כותבים המחברים, "שקיים הכרח קיומי עליון, וקיימת הצדקה מוסרית מלאה לכך שלעם היהודי יהיה בית לאומי משלו, הוא מדינת ישראל... זכותו של העם היהודי לחיות חיים ריבוניים בארץ ישראל היא זכות מוצקה שאין לערער עליה". אולם המחברים אינם מסתפקים בהצהרות בעלות אופי עקרוני כללי, ומציגים גם רשימה מפורטת של דרכים לביטוי המחויבות הזאת:

אופייה היהודי של מדינת ישראל בא לידי ביטוי במחויבות עמוקה להיסטוריה היהודית ולתרבות ישראל; בקשר עם יהודי התפוצות, בחוק השבות, בעידוד עלייה ובקליטתה; בשפה העברית שהיא שפת המדינה העיקרית, שפתה של יצירה ישראלית ייחודית; בחגים ובימי המנוחה הרשמיים של המדינה, בסמליה ובהמנונה; בתרבות העברית בעלת השורשים היהודיים ובמוסדות המקדמים אותה; ובמערכת החינוך העברית שתפקידה לטפח, לצד השכלה כללית ומדעית וערכים כלל־אנושיים, ולצד הנאמנות למדינה והאהבה לארץ ולנופיה, את זיקתם של התלמידים לעם היהודי, למורשת ישראל ולספר הספרים.

הצהרות מסוג זה תויגו בשנים האחרונות כסיסמאות מיושנות ואף ריאקציונריות – דימוי שדבק בהן נוכח אפנת "ניפוץ המיתוסים" שפשטה

בעולם האקדמי והפכה פופולרית גם בשיח הציבורי. אמנת כינרת מאשרת מחדש את האמונות הללו ובכך משיבה אותן אל לב הדיון הישראלי, אגב דחיקת מבקריהן למעמד השולי ההולם את שיעורם ומעמדם האמיתיים בחברה.

ואכן, מאז פרסומה זכתה אמנת כינרת לתמיכתו המוצהרת של מגוון מרשים של ישראלים ידועי שם, ובכללם כמה מאות אישים מן הזירה הפוליטית, התרבותית והאינטלקטואלית, המבטאים מגוון רחב של עמדות אידיאולוגיות. בין אלה ניתן לציין דמויות אקדמיות מן המעלה הראשונה כמו המשפטנית רות גבizon, איש מדע המדינה שלמה אבינרי, הפילוסוף אסא כשר וחוקר מחשבת ישראל אביעזר רביצקי; מנהיגים פוליטיים כגון נשיא המדינה משה קצב, ראש עיריית ירושלים אהוד אולמרט, ראש עיריית תל אביב רון חולדאי, וראש עיריית חיפה עמרם מצנע; קציני צבא בכירים ובראשם הרמטכ"ל הנכנס משה יעלון; וסמלי תרבות כמו הפזמונאית נעמי שמר, המשוררת דליה רביקוביץ', הסופר אהרן מגד והזמר אביב גפן.

תמיכה מקיפה זו מצביעה על מודעותם של ישראלים רבים לחשיבות המסמך כסמל של אחדות יהודית. "אמנת כינרת היא הישג אדיר", כתב בן-דורר ימיני, עיתונאי במעריב שהיה אחד החותמים הראשונים על האמנה, "משום שיש בה הרמת דגל משותף לרוב שנמאס לו מעולם המושגים האנטי-ציוני, אנטי-יהודי ואנטי-דמוקרטי" שזכה לייצוג-יתר בדיון הציבורי בישראל.

כצפוי, אמנת כינרת ספגה גם ביקורת חריפה מכמה כיוונים. שולמית אלוני, המצדדת זה שנים רבות בהפיכתה של ישראל ל"מדינת כל אזרחיה" חילונית-אוניברסלית, אמרה ש"הנייר הזה לא שווה כלום בעיניי" ושאין באמנה אלא חיקוי עלוב למגילת העצמאות. העיתונאית אבירמה גולן כינתה אותה, בטור בהארץ, "מכבסת מילים מפוארת", אשר באי-שיתופם של נציגי הקהילה הערבית בישראל "מטשטש[ת] את ההשתייכות האזרחית לטובת ההשתייכות האתנית" – ביקורת שפירושה ערעור על עצם הלגיטימיות של דיאלוג יהודי-פנימי. העיתון יחד נאמן, המייצג בדרך כלל קו בדלני בקרב הקהילה החרדית, כינה את אמנת כינרת ניסיון "ליצור 'פיוס' בין הטוב והרע", והוסיף שדיאלוג בין יהודים דתיים לחילוניים עומד "בניגוד מוחלט לכל מה שקיבלנו מפי רבותינו מעתיקי השמועה בדורות האחרונים".

התנגדויות אלה אינן מפתיעות במיוחד. במשך עשרות שנים מתאפיין הדיון הציבורי בייצוגייתר של קיצונים קולניים המנסים למנוע מן המרכז התרבותי והפוליטי להגיע לידי פשרות שיתקבלו על הרוב. השתלטותם על השיח הותירה לא פעם מחוץ לדיון את הזרם המרכזי בציבור היהודי בישראל, המאמין כי ישראל יכולה וצריכה להיות מדינה יהודית ומעולם לא ראה סתירה בין עיקרון זה ובין העיקרון שהמדינה חייבת להיות דמוקרטית באופן מלא. בהתחשב בכך, ניתן לזקוף לזכותה של אמנת כינרת שני הישגים גדולים, העשויים להביא לתוצאות מבורכות בישראל ובתפוצות.

ראשית, אמנת כינרת מפריכה את הדעה הרווחת שלפיה היהודים בישראל מפולגים מכדי להגיע להסכמה בסוגיות יסוד. לעובדה שחתך רחב של מעצבי דעת קהל חשובים הצליח לעשות בדיוק זאת יש משמעות לא־מבוטלת – בייחוד לאור התפקיד שמילא המיתוס הזה במניעת ניסוחה ואימוצה של חוקה בישראל. התהליך שהוביל להשגת הקונצנזוס הזה דומה מאוד לזה שיידרש כדי ליצור חוקה, ובמובנים רבים הוא יכול להיתפש כמעין חזרה כללית לקראתו. ואמנם, לאור תחושת האחדות המתחזקת בישראל מיום ליום, הרעיון לגבש חוקה המבוססת על הסכמה בין הקבוצות העיקריות במדינה נראה מציאותי הרבה יותר כעת.

אולם מעבר להישג זה, הפורום יצר במכוון מסמך יהודי פנימי, ובכך העניק גושפנקה מחודשת לרעיון שלפיו מדינת ישראל אינה סתם רפובליקה דמוקרטית השוכנת לחוף הים התיכון, אלא פרויקט של העם היהודי, המבקש להתוות לעצמו דרך משלו בקרב אומות העולם. "בני עם אחד אנחנו", מצהירים המחברים, ברוח הרצל. "עברנו וגורלנו משותפים. למרות חילוקי הדעות והבדלי ההשקפות בינינו, כולנו מחויבים להמשך החיים היהודיים, להמשך קיומו של העם היהודי ולהבטחת עתידה של מדינת ישראל". אמנת כינרת מייצגת, מעל לכל, את דחיית ההשקפה כאילו החליפה "ישראליות" חדשה את הזהות היהודית, אמונה שכבשה את דמיונם של הוגי דעות ישראלים בולטים בשמאל ובימין מאז הימים שלפני קום המדינה.

הקול היהודי המשותף היה, כמובן, הקול הדומיננטי בקרב דור המייסדים, ויפה עשו מחברי אמנת כינרת בהזכירם את "רוח מגילת העצמאות" בהקדמה למסמך. אולם קול זה דעך בעשורים האחרונים, טבע בשאון הפלגנות הישראלית. כאשר בחר הפורום לאחריות לאומית להזדהות תחת הקריאה "אנו, אזרחים ישראלים בני העם היהודי", הוא העמיד אינטרסים לאומיים

מעל שאלות פוליטיות פחותות חשיבות והחיה את הרעיון שקיים עם יהודי הפועל בתוך ההיסטוריה.

זהו הישג לא־מבוטל, ואפילו אם תהיה האמנה רק נס הנישא לפני אומה הניצבת בפני אחת משעותיה הקשות ביותר, היא תקבע תקדים חשוב. מנסחי אמנת כינרת והחותמים עליה עשו בכך צעד קטן אך ראוי להערכה במסעה של הציונות למימוש יעדה החשוב ביותר, כפי שנקבע במגילת העצמאות: לאשש את "זכותו הטבעית של העם היהודי להיות, ככל עם ועם, עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית".

דוד חזוני, בשם העורכים
אב התשס"ב / יולי 2002

נספח: אמנת כינרת

מתוך מחויבות לקיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית-דמוקרטית, ומתוך תחושת אחריות ודאגה עמוקה לעתידה של ישראל ולדמותה של החברה בישראל, התכנסנו אנו, אזרחים ישראלים בני העם היהודי, וברוח מגילת העצמאות אימצנו אמנה זו.

א. מדינת ישראל היא ביתו הלאומי של העם היהודי

במשך למעלה מאלף שמונה מאות שנים היה העם היהודי חסר בית. באין־ספור ארצות ובאין־ספור מצבים היסטוריים, הוא נרדף עד צוואר. במאה העשרים, בהיותו בגולה, הומטה על העם היהודי קטסטרופה היסטורית כמזה לא ידע שום עם אחר, השואה.

אנו מאמינים שקיים הכרח קיומי עליון, וקיימת הצדקה מוסרית מלאה לכך שלעם היהודי יהיה בית לאומי משלו, הוא מדינת ישראל. לאורך כל תולדותיו שמר העם היהודי על קשר עמוק ורציף עם ארצו. הכיסופים לארץ ישראל ולירושלים עמדו במרכז חייו הרוחניים, התרבותיים והלאומיים. דבקותו של עם ישראל במורשתו, בתורתו ובארצו היא תופעה אנושית והיסטורית שמעטות כמוה בתולדות העמים. דבקות זו הולידה את הציונות, הביאה לכינוסו מחדש של העם בארצו, להקמת מדינת ישראל ולכינון ירושלים כבירתה. אנו קובעים שזכותו של העם היהודי לחיות חיים ריבוניים בארץ ישראל היא זכות מוצקה שאין לערער עליה. מדינת ישראל מממשת בארץ ישראל את זכותו של עם ישראל לחיים, לריבונות ולחירות. ישראל היא ביתו הלאומי, משכנו הרוחני ומסד חירותו של העם היהודי.

ב. מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית

על פי הכרזת העצמאות שלה, מדינת ישראל מושתתת על עקרונות החירות, הצדק והשלום. ישראל מחויבת לקיומו של שוויון זכויות מלא לכל אזרחיה בלי הבדל דת, מוצא ומין. ישראל מחויבת לחופש דת ומצפון, לשון, חינוך ותרבות.

על פי חוקי היסוד וערכי היסוד שלה, מדינת ישראל מאמינה בכבוד האדם וחירותו ומחויבת להגנה על זכויות האדם והאזרח. כל בני האדם נבראו בצלם אלוהים.

כל אזרחית וכל אזרח בישראל שווים לכל האחרים. כל אזרחית וכל אזרח בישראל הם בני־חורין.

מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית אשר מקבלת עליה את הכרעות הרוב ומכבדת את זכויות המיעוט. כל אזרחי ישראל שותפים מלאים ושווים בעיצוב דמותה ודרכה.

ג. מדינת ישראל היא מדינה יהודית

באשר היא מדינה יהודית, ישראל מגשימה את זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית. בתוקף ערכיה, מדינת ישראל מחויבת להמשך קיומו של העם היהודי ולזכותו לעמוד ברשות עצמו במדינתו הריבונית.

אופייה היהודי של מדינת ישראל בא לידי ביטוי במחויבות עמוקה להיסטוריה היהודית ולתרבות ישראל; בקשר עם יהודי התפוצות, בחוק השבות, בעידוד עלייה ובקליטתה; בשפה העברית שהיא שפת המדינה העיקרית, שפתה של יצירה ישראלית ייחודית; בחגים ובימי המנוחה הרשמיים של המדינה, בסמליה ובהמנונה; בתרבות העברית בעלת השורשים היהודיים ובמוסדות המקדמים אותה; ובמערכת החינוך העברית שתפקידה לטפח, לצד השכלה כללית ומדעית וערכים כלל־אנושיים, ולצד הנאמנות למדינה והאהבה לארץ ולנופיה, את זיקתם של התלמידים לעם היהודי, למורשת ישראל ולספר הספרים.

למדינת ישראל עניין קיומי בחיזוקה של יהדות התפוצות ובהידוק הקשרים עימה. ישראל תסייע לחינוך היהודי בכל מקום ומקום ותיחלץ לעזרת יהודים הנמצאים במצוקה בשל יהדותם. יהודי ישראל ויהודי התפוצות עֲרִבִים אלה לאלה.

ד. מדינת ישראל היא מדינה יהודית־דמוקרטית

בתוקף זכותו ההיסטורית של העם היהודי, ובהתאם להחלטות האו"ם, מדינת ישראל היא מדינה יהודית. על פי עקרונות היסוד המכוננים שלה,

מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית. אין סתירה בין היותה של ישראל מדינה יהודית לבין היותה מדינה דמוקרטית. קיומה של מדינה יהודית אינו מנוגד לערכי הדמוקרטיה ואין בו כדי לפגוע בעקרון החירות ובעקרון השוויון האזרחי.

על מנת להבטיח את המשך קיומה של ישראל יהודית-דמוקרטית יש להמשיך ולקיים בה רוב יהודי ניכר. רוב זה יישמר אך ורק באמצעים מוסריים. על מדינת ישראל להביא לידי ביטוי את תחושת הקרבה בין בני העם היהודי לבין בני כל קבוצה לאומית ודתית אחרת אשר רואים את עצמם כשותפים מלאים בבניית המדינה ובהגנה עליה.

ה. מדינת ישראל מכבדת את זכויות המיעוט הערבי

למדינת ישראל חובה לנהוג בכל אזרחיה באורח שוויוני וללא משוא פנים. באותם תחומים בהם סובלים אזרחים ישראלים שאינם יהודים מקיפוח ומהזנחה, יש לפעול באופן נחרץ ומיידי להגשים את עקרון השוויון האזרחי הלכה למעשה.

ישראל תקיים את זכותו של המיעוט הערבי לשמור על זהותו הלשונית, התרבותית והלאומית.

ההיסטוריה היהודית והמסורת היהודית לימדו אותנו את משמעויותיה החמורות של אפליה כלפי מיעוטים. ישראל אינה יכולה להתעלם מלקח זה. אופייה היהודי של מדינת ישראל לא ישמש עילה לאפליה בין אזרח לאזרח.

ו. מדינת ישראל היא מדינה שוחרת שלום

מיום הקמתה נתונה ישראל בסכסוך דמים. במשך כל שנות קיומה מלווים אותה המאבק, השכול והאבדן. למרות זאת, במשך כל שנות הסכסוך, לא איבדה ישראל את אמונתה בשלום ואת תקוותה לשלום.

לישראל שמורה זכות ההגנה העצמית. יש לוודא כי זכות זו תישמר וכי ישראל תקיים דרך קבע את יכולתה להגן על קיומה.

מדינת ישראל מודעת לאופיו הטרגי של הסכסוך בו היא נתונה. היא מבקשת לסיים אותו ולהקל את סבלם של כל קרבנותיו. ישראל מושיטה יד אל שכניה, ומבקשת לכונן במזרח התיכון שלום בר-קיימא.

ישראל מוכנה להכיר בזכויותיו הלגיטימיות של העם הפלסטיני השכן, ובלבד שיכיר בזכויותיו הלגיטימיות של העם היהודי. ישראל אינה מבקשת לשלוט בעם אחר, אך עומדת על כך ששום עם ומדינה לא ינסו להביא להכחדתה כמדינה יהודית. ישראל רואה בעקרון ההגדרה העצמית וביטויו במסגרת מדינות לאום, כמו גם בנכונות לויתורים משני הצדדים, מסד לפתרון הסכסוך.

ז. מדינת ישראל היא מדינה רבת-פנים

אל מדינת ישראל נקבצו ובאו כלל שבטי ישראל בני קהילות רבות, אשר יחד עם תושבי הארץ, יהודים ולא־יהודים, יצרו בה חברה רבת-פנים. הפסיפס האנושי והתרבותי הישראלי עשיר וייחודי. מתוך הערכה לתרומה של מגוון הקהילות השונות להקמתה ולביסוסה של המדינה, ומתוך כבוד לכל תרבות ותרבות ולכל יחיד ויחיד, על ישראל לטפח ולשמר את קשת המסורות הקיימות בה.

על מדינת ישראל לשמור על ליבה משותפת מזה ועל חופש תרבותי וקהילתי מזה. על ישראל ליצור סביבה אנושית סובלנית אשר תאפשר לכל קבוצת־זהות להפיק מתוכה את מיטבה ותאפשר לכל הקבוצות גם יחד לחיות זו עם זו בכפיפה אחת, בהרמוניה ומתוך יחס של כבוד הדדי.

ח. מדינת ישראל היא מדינת אחווה

על פי רוחם של חולמיה ומייסדיה שואפת ישראל לבנות ולקיים חברה שוחרת צדק. ואולם, מאז הקמתה, התקבעו בישראל מצוקות חברתיות קשות. אנו מאמינים כי קיים צורך חיוני לחדש את רוח האחוה הישראלית על בסיס של שוויון הזדמנויות וצדק חברתי. על ישראל לאחות את השסעים המבתרים אותה וליצור שותפות אמת בין כל אזרחיה. עליה להיות מדינה של ערבות הדדית.

על החברה הישראלית להיות חברה מוסרית הרגישה למאוייהם של פרטים וקהלים בקרבה. עליה להיות חברה המקנה לכל אזרחיה תחושה של שותפות. כל אדם בישראל זכאי לקבל את ההזדמנות לפתח את היכולות הגלומות בו. הקצאת המשאבים הציבוריים אמורה להעניק לכל פרט את מרב

האפשרויות לטפח את כישוריו ולהשביח את חייו ללא קשר למקום מגוריו, מוצאו או מינו. לשם כך, יש להשקיע באופן מוגבר בחינוך ובתשתיות בפרופריה. על ישראל להיות מקום שטוב וראוי לחיות בו.

ט. מדינת ישראל ודת ישראל

בישראל יהודים חילוניים, מסורתיים ודתיים. תהליך ההתרחקות והניכור בין קבוצות אלה מסוכן והרסני. אנו, חילונים, מסורתיים ודתיים, מכירים אלה בתרומתם של אלה לקיומו הפיזי והרוחני של העם היהודי. אנו מאמינים שלמסורת היהודית יש מקום חשוב בפרהסיה ובהיבטים הציבוריים של חיי המדינה, אולם אל למדינה לכפות נורמות דתיות בחיי הפרט. את הוויכוח בענייני דת ומדינה יש לנהל בדרך של הידברות, ללא הכפשה והסתה, בכלים חוקיים ודמוקרטיים ותוך הוקרת הזולת.

בני עם אחד אנחנו. עברנו וגורלנו משותפים. למרות חילוקי הדעות והבדלי ההשקפות בינינו, כולנו מחויבים להמשך החיים היהודיים, להמשך קיומו של העם היהודי ולהבטחת עתידה של מדינת ישראל.

י. אחריות לאומית

בהקידם את מדינת ישראל עשו אבות המדינה מעשה היסטורי נדיר. מעשה זה לא תם; הוא נמצא בעיצומו. המאמץ של שיבת ציון והניסיון לקומם בארץ ישראל ריבונות יהודית דמוקרטית עומדים במאה העשרים ואחת בפני אתגרים קשים.

אנו, השותפים לאמנה זו, רואים את עצמנו אחראים להמשך המעשה. אנו רואים במדינת ישראל את ביתנו המשותף. בקבלנו אמנה זו אנו מתחייבים לעשות את כל אשר נכון לעשות על מנת להבטיח את קיומו, איתנותו ומוסריותו של הבית הזה.